

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),
דרמה, מונודרמה וקריאה מונחית — (30x2) — 60 נקודות
פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים,
השירה העברית במאה ה־20) — (20x2) — 40 נקודות
סה"כ — 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של
היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיפוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיפוטה" בראש כל עמוד טיפוטה. רישום טיפוטה כלשהו על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר),

דרמה, מונודרמה וקריאה מונחית (60 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 1-13 (לכל שאלה — 30 נקודות; סך הכול — 60 נקודות).

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בֵּת.
אָמְרוּ לוֹ הַכֹּלְדָּיִים: ¹אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפֶה,
מְכִישׁ אוֹתָהּ נָחֶשׁ, וְהִיא מֵתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדָּבָר הַרְבֵּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה, ²נָעֲצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שְׁנוּנְעָצָה] בְּעֵינָיו שֶׁל נָחֶשׁ.
בְּבִקּוֹר, כְּשֶׁנָּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֶשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אֲבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בְּעָרַב בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעֲדָהּ,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קָמַתִּי, נָטַלְתִּי אֶת מִנְתִּי שֶׁנִּתְּתָם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוֹה עָשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדָרַשׁ: "וּצִדְקָה תַצִּיל מָמוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלָא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרוולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

כיצד באים לידי ביטוי ניגוד אַחַד וסמל אַחַד במעשה חכמים זה? הסבר והדגם את דבריך.

שים לב: אין לכתוב על אותה יצירה בתשובות שונות.

סיפור קצר**2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב**

המספר מתאר את היחס של יעקב (ברונזה) למארפה בשלוש תקופות: לפני שחלתה, בימי מחלתה ולאחר מותה. תאר והסבר את היחס של ברונזה למארפה בכל אחת משלוש התקופות האלה.

3. יגון / אנטון צ'כוב

קרא את התיאור הפותח את הסיפור "יגון", וענה על השאלה שאחריו.

דמדומי ערב. שלג לח גָדֵל פירורים סובב בעצלתיים ליד הפנסים שהודלקו זה עתה, ויורד בשכבה דקה ורכה על הגגות, על גְבוֹת הסוסים, על כתפיים ועל כובעים. העגלון יונה פוטאטוב כולו לבן, כאחד הַרְפָּאִים [המתים]. [...] יושב על הדוכן, לא נע. נדמה, כי אפילו תיפול עליו עֲרֶמֶת שלג שלמה, לא יראה צורך לנערו... גם סוסתו לבנה ועומדת בלי נוע.

מהי האווירה בתיאור זה?

הסבר כיצד תיאור זה משקף את המצב של יונה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בסיפור כולו.

4. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב או יגון / אנטון צ'כוב או סיפור קצר אחר

ביצירות רבות באה לידי ביטוי ביקורת על ההתנהגות של בני האדם או על האופי שלהם. כיצד ביקורת כזאת באה לידי ביטוי בסיפור קצר שלמדת ("כינורו של רוטשילד" או "יגון" או סיפור קצר אחר)? הסבר את תרומתה לבניית משמעות הסיפור.

דרמה**5. בעלת הארמון / לאה גולדברג**

לפניך דברים שזאברודסקי אומר ללנה לקראת סיום המחזה. קרא אותם, וענה על השאלה שאחריהם.

[...] אני חוטא גדול, לנה, חטאתי לך חטא - בחולשתי. אך חלום אמת אני נתתי לך! החלום אמת היה - ואם היה בו [...] שקר... מי מאיתנו לא שיקר, לנה?

על פי קטע זה, תאר את דמותו המורכבת של זאברודסקי. הסבר כיצד מורכבות זו באה לידי ביטוי במחזה כולו. הדגם את דבריך.

6. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. על פי המחזה, מה מאפיין את היחס של החברה בישראל כלפי ניצולי השואה? הסבר את דבריך ובסס אותם על

שתי דוגמאות מן המחזה. (20 נקודות)

ב. האם לדעתך היחס כלפי ניצולי השואה בימינו דומה ליחס כלפיהם במחזה?

נמק והדגם את דבריך. (10 נקודות)

7. אנטיגונה / סופוקלס

תאר את המפגש בין קריאון לבין הימון, וכתוב מה הם הטיעונים שכל אחד מהם משמיע במפגש זה.

הסבר מה אפשר ללמוד מן המפגש שתיארת על דמותו של קריאון ועל דמותו של הימון.

8. בית בובות / הנריק איבסן

בסיום המחזה, טורוולד הלמר שואל את נורה כיצד אפשר לשנות את החלטתה לעזוב את הבית ואת הרגשתה שהוא זר לה. התשובה של נורה היא: [...] כדי שזה ישתנה צריך להתרחש הנס הגדול ביותר [...] שנינו, אתה ואני, נצטרך לשנות את עצמנו [...] עד שחיינו יחד יהפכו לנישואים אמיתיים.

מדוע נישואיהם של נורה והלמר לא היו "אמיתיים", ומדוע "כדי שזה ישתנה צריך להתרחש הנס הגדול ביותר"? הסבר והדגם את דבריך.

9. אויב העם / הנריק איבסן

העיתונאי בילינג, קפטן הורסטר, פטרה ומר קיל הם דמויות משנה במחזה "אויב העם".

בחר בשתיים מן הדמויות האלה, תאר את מערכת היחסים בין כל אחת מהן לבין ד"ר שטוקמן, והסבר את התפקיד של מערכות היחסים האלה במחזה.

10. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר את השינוי שחל ביחס של בני המשפחה של איל כלפיו לאורך המחזה. (12 נקודות)

ב. השינוי שחל ביחס של המשפחה של איל כלפיו מקביל לשינוי שחל בחברה בגילן. הסבר והדגם קביעה זו. (18 נקודות)

מונודרמה**11. לרקוד עם אבא / איציק ויינגרטן**

לפניך קטע מן המונודרמה. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

באמצע המשחק דפנה נכנסה לחדר ואמרה לדני, שחבר שלו הגיע, אז שיגיד לי יפה שלום. ואני, במקום ללכת, אמרתי: "דפנה, אני אוכל ללמד את שניהם". והיא אמרה: "לא! אימא של הילד רוצה שהוא ישחק רק עם דני".

- א. מהו היחס לאדם החריג, הבא לידי ביטוי בקטע זה? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)
- ב. הצג עוד אירוע מן המונודרמה שבו באה לידי ביטוי התנהגות דומה כלפי הגיבור. כיצד גיבור המונודרמה מתמודד עם התנהגות זו? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)

קריאה מונחית**12. מען לא ידוע / קתרין קרסמן טיילור**

בהקדמה ליצירה נאמר: המסר רב החשיבות ובעל הערך הנצחי שעולה מ"מען לא ידוע" פונה למצפון המוסרי שלנו, ולכן ראוי הספר הזה למקום של קבע על מדפי הספרים של כל אדם ואדם. ציין והסבר מה הם המסרים רבי החשיבות ובעלי הערך הנצחי הבאים לידי ביטוי ביצירה "מען לא ידוע".

13. הגל / מורטון רו

תאר את הדמות של רוברט בלינגס ואת יחסיו עם דמויות אחרות בספר, והסבר את התפקיד של רוברט בבניית משמעות הספר "הגל".

פרק שני — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה-20)

(40 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 14-21 (לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות).

פיוט

14. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

אל נורא עליה / משה אבן עזרא

אל נורא עליה.

המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מחרוזת 5 זכר צדקת אביהם. וחדש את ימיהם.
פקדם ותחלה. בשעת הנעילה:מחרוזת 1 מתי מספר קרואים. לך עין נושאים.
ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:מחרוזת 6 קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן.
לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:מחרוזת 2 שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם.
והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:מחרוזת 7 תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות.
בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:מחרוזת 3 יהיה להם לסתרה. וחלצם ממארה.
וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:מחרוזת 8 מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל.
בשורו נא הגאלה. בשעת הנעילה:מחרוזת 4 חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם.
עשה בהם פליה. בשעת הנעילה:

א. מה הן הבקשות במחרוזת השישית בפיוט? הסבר את הכינויים שבמחרוזת זו. (12 נקודות)

ב. הסבר והדגם את הקשר בין הבקשות שבמחרוזת השישית ובין הפיוט כולו. (8 נקודות)

שירת ימי הביניים

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי בדרור למצא דרור ממעלה / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלכך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

תאר את ההקבלה בין הציפור ובין הנשמה, והסבר את התפקיד של הקבלה זו בשיר.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

הסבר כיצד מוטיב הלבוש והצבעים קושר בין השקיעה ובין מות יקותיאל.

הדגם את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ארץ־ישראל וירושלים

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

גלות / בלפור חקק

סְבִי הָיוּ לוֹ בְּגָדֵי כְהֵנָה שְׁקוּפִים סָבָא שְׁלִי מְלֹךְ עֲצוּב.
 וְרִקְמָה לוֹ אָמוּ בִדָּשׁ הַכְתָּנֶת נוֹלַד בְּבְגָדֵי מְשִׁי וְרִקְמָה בְּגָדֵי חֲמוּדוֹת.
 הַתְּכֵלֶה פָּסִי זָהָב יָפִים. וְכֹאשׁוֹר גָּלָה אֶל אֶרֶץ
 וְחֻקָּהּ לוֹ אֶת שְׁמוֹ בְּעֶנְג נִשְׁחַתּוּ בְּגָדָיו נִשְׁחַת הוֹדוֹ.
 בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אֹר מְזַקֵּן. רַק בְּמוֹתוֹ הִלְבִּישׁוּהוּ תְּכָרִיף כַּעֲטָרֶת
 סָבָא שְׁלִי. מוֹרֵד בֶּן רָפָאֵל חֻקֵּן. טְלִית שֶׁקָּבַל מֵאֲבִיו טְלִית יְרֹשָׁה
 וְעָלָה סְבִי כְּאַבְרָהָם מֵאוֹר חֻקָּהּ תִּכְלֶת אוֹתִיּוֹת שֶׁל קִדְשָׁה.
 מֵאוֹתָהּ אֶרֶץ עַל פִּי אוֹתוֹ דְּבוֹר. וּלְאַרְץ הַטְּלִית דְּמִיתִי לְרֵאוֹת
 עָלָה עָלָה אֶל אוֹתָהּ אֲדָמַת מוֹלָדָת. פָּסִי זָהָב יָפִים. אֹר מְזַקֵּן.
 וְלֹא הָיְתָה סָבָא שְׁלִי. מוֹרֵד בֶּן רָפָאֵל חֻקֵּן.
 לוֹ עוֹד הַכְתָּנֶת הַנְּחֻמָּדָת.
 וְאַבְדָּה לוֹ שְׁרָרָתוֹ
 וְאַבֵּל נִגָּה פָּנָיו
 וְנִשְׁחַת הַכֶּסֶף
 וְנִשְׁחַט הַזָּהָב.
 וּבְשׁוּקִים רָכַל סְבִי מָכַר אֶת אוֹצְרוֹתָיו
 בְּגָדִים בָּלִים, מְרַכֵּלֶת אֲכָזָב
 לְשׁוֹנוֹ כְּבִדָּה, נִבְיָא נִעְזָב.

הסבר מה אפשר ללמוד מן הבית האחרון בשיר זה על רגשותיו של הנכד כלפי הדמות של סבא שלו.

שירים בצל השואה

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

טרקטורים / רוני סומק

- בית 1
- הבנים של דוקטור מנגלה מוכרים טרקטורים
בדרך שבין מינכן לשטוטגרט.
מי שיקנה אותם יחרש את האדמה,
ישקה עץ,
יצבע באדום את רעפי הבית
ובפסטיבל הבירה יראה איך תזמרת המסבאה
מצכת על הרחבה כחילי בדיל בחלון ראווה.
- בית 2
- במכון היפי של ההיסטוריה יודעים לסרק בלורית
אפלו בשערה של
מפלצת.

הסבר את הקשר בין שם השיר ובין הרעיון המרכזי בו.

זוגיות ואהבה

19. לפניך שיר ב (המתחיל במילים "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֶרְפֶּל בִּינִינוּ כְּחוֹמָה.
זֹאת הַטֶּפֶה שֶׁעַל יָדֶי נִוְתָּרָה לִי
טַפַּת סֶגְרִיר וְדָאִי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוּא כְּלָמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֶהְבָּה גּוֹסֶסֶת.
בַּיּוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אָדִישׁ וְגֵא הוּא לֹא יוֹרִיד דְּמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הָרְחוֹב הָמָה, הָמָה.
דְּחַפְנִי אֵיזָה הֶלֶךְ, וּמִגִּגֵּד
הָעֶרְפֶּל תִּלּוֹי כְּהִינוּמָה.

מֵאַיִן בְּלִבִּי חֲדוּהַ חוֹגֶגֶת?
אוֹלִי, בְּכָל זֹאת, זֹו הִיָּתָה דְּמָעָה.

מהי הביקורת הבאה לידי ביטוי בשיר? הסבר והדגם את דבריך.
האם לדעתך ביקורת זו רלוונטית גם למציאות ימינו? נמק והדגם את דבריך.

20. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

פגומים / ארז ביטון

על סף חצי בית בארץ ישראל
עמד אבי
מצביע לצדדים ואומר:
בהריסות האלה
נבנה פעם מטבח
לבשל בו זנב לזיתן
ושור הבר,
ובהריסות האלה
נקים פנת תפלה
למצא מקום
למקדש מעט.
אבי נשאר בסף
ואני כל ימי
מציב פגומים
אל לב השמים.

פרש את ארבע השורות המסיימות את השיר, והסבר כיצד הן מבטאות את ההבדל בין הדובר בשיר לאביו.

במשפחה

21. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

נסח / בן ציון תומר

בית 1 אָבִי בָּאָבֹן אֶת חֲזִיו חֶקֶק.
אָנִי בְרוּחַ.
אָבִי רֵהַט בֵּיתוֹ בְּצַבֵּעַ חֶם וְחוּם וּבְמוֹצָק,
אָנִי בְּצַבֵּעַ כְּפוֹר וּבְרֵהִיטִי נוֹצָה קָלִים מְרוּחַ.

בית 2 אָבִי נָשָׁם עִם אֱלֹהִיו,
אָנִי עִם עֵיט.
אָבִי צִמַּח מְרוּחוֹבִיו
אָנִי אֶפְלוּ לֹא מִבֵּית.

בית 3 אָבִי שָׁתַק. לְבוֹ הָלֵם.
אָנִי הוֹלֵם. לְבִי שׁוֹתֵק.

בית 4 אָבִי כָּבַר מֵת. מִקְדָּשׁ מְעֵט לוֹ: אָבֹן.
אָנִי עוֹד חִי וּמִקְדָּשִׁי בְרוּחַ.
מָה יִשְׁרֹד עַתָּה אֶסְעֵר כְּתָבָן?
בְּנִי אֶת שְׁמִי לֹא יַחְקֵק עַל לוּחַ.

בבית הראשון ובבית האחרון בשיר יש מטפורות של אבן ושל רוח. הסבר והדגם את תפקידן בכל אחד מבתים אלה.

בהצלחה!